

Miten monikansalliset suomalais-yritykset sopeutuivat talouskriisiin?

Artikkeli selvittää suomalaisyritysten kansainvälistymisen nykävaihetta kiinnittämällä erityishuomion talouskriisivuosiin.

Ritva Oesch
Vapaa yritystutkija
ritva.a.pitkanen@kolumbus.fi

Pekka Sauramo
Erikoistutkija
Palkansaajien tutkimuslaitos
pekka.sauramo@labour.fi

Yhdysvalloissa vuonna 2008 alkanut talouskriisi levisi nopeasti koko maailmantalouteen. Siksi kriisi kuvastui talouskasvun hidastumisena myös nopeasti kasvavissa kehittyvissä maissa, erityisesti Kiinassa, ja se näkyi suomalaisten monikansallisten yritysten tytäryhtiöiden toiminnassa kaikkialla maailmassa.

Suomessa viennin romahdus johti myös kokonaistuotannon romahdukseen ja irtisanomisten kasvuun suomalaisten monikansallisten yritysten kotimaassa toimivissa tytäryhtiöissä. Se saattoi heijastua samalla tavalla myös niiden ulkomaisissa tytäryhtiöissä, mutta niiden sijainnista riippuen erot kriisiin sopeutumisessa saattoivat olla huomattavia.

Artikkelimme keskeisenä tavoitteena on kuvata suomalaisten monikansallisten yritysten sopeutumista talouskriisiin.¹ Samalla kiinnitämme erityishuomion suomalaisyritysten kansainvälisty-

¹ Artikkelin on osa Palkansaajasäätiön rahoittamaa "Talouskriisi ja monikansalliset yritykset"-hanketta.

Ritva Oeschin ja Pekka Sauramon mielestä palveluolosten yritysten kansainvälistyminen on viime vuosina ollut ripeää.

Ulkomaisten tytäryhtiöiden henkilöstön kasvu on nyttemmin painottunut Venäjälle, Viroon ja Aasiaan.

miskehityksen nykyvaiheeseen ja erityisesti liiketoiminnan painopisteen muuttamiseen ulkomaille.

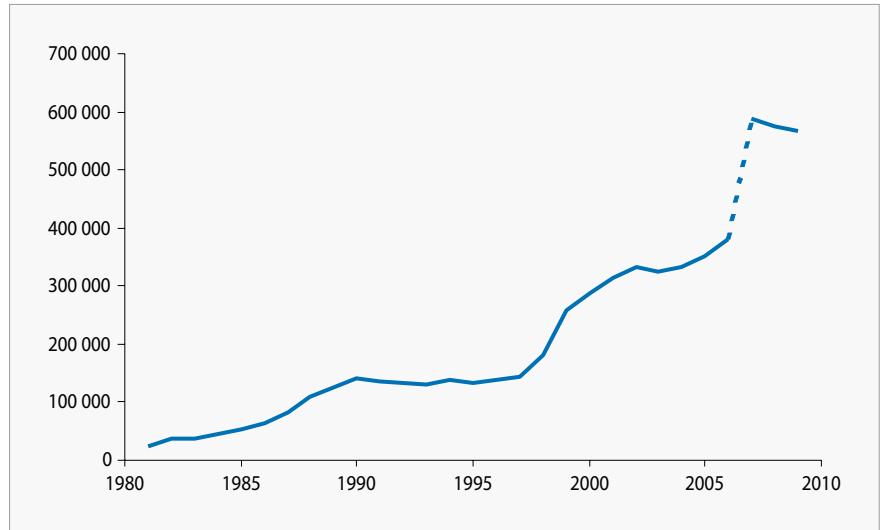
Kriisivuosien lisäksi pyrimme luonnehtimaan kehitystä myös hieman pidemmälle menneisyyteen eli erityisesti uuden vuosituhannen kymmeneen ensimmäiseen vuoteen keskittyvällä tarkastelulla. Tuolloin käytämme esimerkkinä kolmentoista keskeisen suomalaiskonsernin liiketoiminnan painopisteen muuttumista Suomesta ulkomaille.

Aiemmassa artikkelissamme (Pitkänen ja Sauramo 2010a) tiivistimme suomalaisten monikansallisten yritysten kansainvälistymistapoja teesillä ”sijainti seuraa strategiaa ja investoinnit sijaintia” (ks. myös Lovio 2006). Jos yritysten kasvustrategiana on esimerkiksi olla lähellä kasvavia markkinoita, ne siirtävät toimintojaan niiden lähelle eivätkä pysy Suomessa. Tämä heijastuu paitsi investointien painopisteen siirtymisenä Suomen rajojen ulkopuolelle myös työpaikkojen määrän kasvun painottumisena ulkomaille toimiviin tytäryhtiöihin.

Kun suomalaisyritysten kansainvälistyminen alkoi 1990-luvulla vauhdittua, se näkyi ulkomaille sijaitsevien tytäryhtiöiden lukumäärän lisääntymisenä ja myös niissä työskentelevien työntekijöiden määrän voimakkaana kasvuna (kuvio 1).² Ennen vuonna 2008 alkanutta ta-

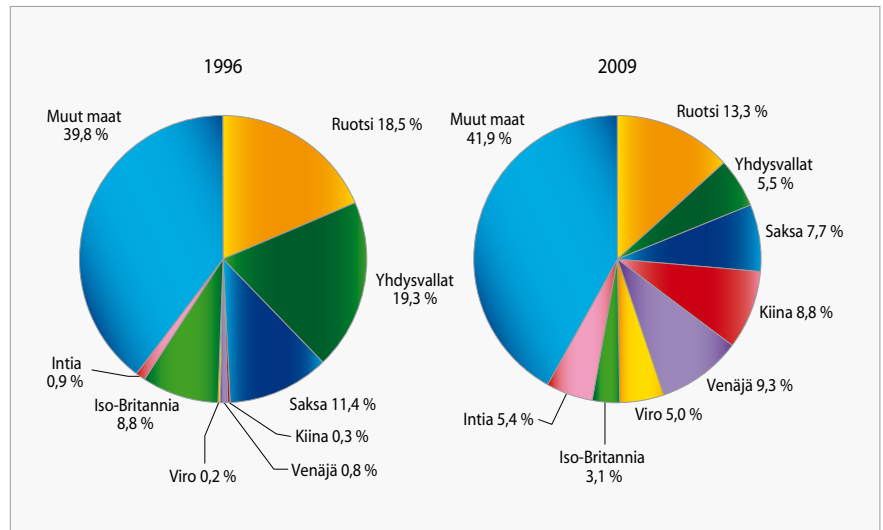
² Vaikka kuvio 1 liioittelee tilastointiperusteiden muutosten takia kasvun voimakkuutta, sen antama perusviesti ei ole virheellinen.

Kuvio 1. Suomessa sijaitsevien yritysten ulkomaisten tytäryhtiöiden henkilökunta 1981–2009.

Lähteet: Suomen Pankki, Maksutasetilasto; Tilastokeskus, Suomalaiset tytäryhtiöt ulkomaille -tilasto. Huomautus: Tilastointiperusteiden muutosten takia sarja ei ole yhtenäinen. Vuosien 1981–2006 luvut ovat Suomen Pankin tuottamia. Vuodesta 2007 lähtien ne ovat keskenään vertailukelpoisia Tilastokeskuksen tuottamia lukuja. Vuosien 1996–1999 osalta Suomen Pankin tiedot eivät kata taseeltaan alle 8,4 miljoonan euron kohteita ja vuosien 2000–2006 osalta alle 5 miljoonan euron kohteita. Vastaavaa rajausta ei ole tehty Tilastokeskuksen julkistamissa tiedoissa. Siksi vanhemmat luvut aliarvioivat henkilökunnan lukumäärää tuoreisiin verrattuna. Siten osa kuviossa näkyvästä voimakkaasta kasvusta johtuu tilastointiperusteiden muutoksista.

Kuvio 2. Ulkomaisten tytäryhtiöiden henkilökunnan jakautuminen v. 1996 ja 2009.

Lähde: Suomen Pankki, Maksutasetilasto; Tilastokeskus, Suomalaiset yritykset ulkomaille -tilasto; omat laskelmat.

louskriisiä ulkomaisissa tytäryhtiöissä työskentelevien henkilöiden lukumäärä kasvoi lähes keskeytyksettä. Vain 2000-luvun alkuun ajoittunut kansainvälisen talouden taantuma johti henkilökunnan lukumäärän laskuun, joka oli kuitenkin

pienempi kuin tuoreen kriisin aikana toteutunut lasku.

Ulkomaisissa tytäryhtiöissä työskentelevän henkilöstön määrän voimakkaaseen kasvuun on runsaan kymmenen vuoden aikana liittynyt henkilöstön

maantieteellisen jakauman selvä muutos (kuvio 2). Vielä 1990-luvun puolivälissä valtaosa henkilöstöstä työskenteli Länsi-Euroopassa ja Yhdysvalloissa. Eurooppalaisten maiden keskuudessa suomalaiset tytäryhtiöt työllistivät eniten Ruotsissa ja Saksassa. Näissä maissa sekä Yhdysvalloissa työskenteli noin puolet kaikista ulkomaisissa tytäryhtiöissä työskentelevistä henkilöistä.

Runsaassa kymmenessä vuodessa näiden maiden osuus on pudonnut alle kolmasosaan. Nykyään Kiinassa sijaitsevat tytäryhtiöt työllistävät henkilöstöä enemmän kuin Saksassa sijaitsevat tytäryhtiöt ja Intiassa sijaitsevat tytäryhtiöt yhtä paljon kuin Yhdysvalloissa sijaitsevat tytäryhtiöt. Lisäksi Suomen naapurimaiden, erityisesti Venäjän ja Viron, osuus on noussut.

Kun tässä artikkelissa tarkastelemme suomalaisten monikansallisten yritysten sopeutumista maailmanlaajuiseen talouskriisiin, pidämme yhtenä kiinnostuksen kohteena kriisiin heijastumista paitsi eri maanosissa myös eri toimialoilla. Lisäksi kiinnitämme erityishuomion siihen, onko kriisiin sopeuduttaessa sopeutumistaakka kohdistunut enemmän Suomeen kuin Suomen rajojen ulkopuolelle.

Ennen kriisivuosien tarkastelua kuvaamme suomalaisten monikansallisten yritysten kansainvälistymistä viimeisten kymmenen vuoden aikana kolmentoista yrityseseimerkin avulla. Teollisuusyritysten lisäksi yritysjoukkoon kuuluu rakennusala ja palvelualoilla toimivia yrityksiä. Niiden kehitystä luonnehtimalla voimme havainnollistaa esimerkiksi liiketoiminta-alueiden muutossuuntia.

Kolmentoista esimerkkiyrityksen kansainvälistyminen

Tarkastelumme kuuluvat yritykset ovat oman toimialansa keskeisimmät monikansalliset yritykset. Yrityksistä metalliteollisuudessa toimivat Nokia, Metso,

Outokumpu ja Rautaruukki. Metsäteollisuutta edustavat Stora Enso, UPM-Kymmene (jatkoksa UPM) sekä Metsäliitto ja kemian teollisuutta Kemira. Palvelualan yrityksistä ovat mukana kaupan alan Kesko ja SOK sekä informaatio- ja viestintäalaa edustavat Tieto ja Sanoma. Rakennusala edustaa YIT.

Mukana olevat yritykset edustavat keskimäärin noin neljäsosaa toimialojensa henkilöstöstä Suomessa. Metsäteollisuudessa kolmen keskeisen konsernin osuus on kaikkein suurin (68 %). Metallien jalostuksessa Outokumman ja Rautaruukin osuus on noin 55 prosenttia ja koneiden sekä laitteiden valmistuksessa Nokian ja Metson osuus noin 31 prosenttia.

Olemme jo aiemmin analysoineet yksityiskohtaisesti joidenkin tässä tarkastelussa esillä olleiden monikansallisten yritysten kansainvälistymisstrategioita ja niiden vaikutuksia liiketoiminnan kehitykseen Suomessa ja ulkomailla (Pitkänen ja Sauramo 2010a, b). Niistä joillakin, esimerkiksi Stora Ensolla ja UPM:llä, ensisijaisena tavoitteena on ollut markkina-

aseman vahvistaminen, mikä on näkynyt voimakkaana pyrkimyksenä laajentaa liiketoimintaa ulkomailla. Se on johtanut tuotantokapasiteetin supistamiseen Suomessa ja muuallakin Euroopassa. Teollisuusyritysten joukossa Rautaruukki on esimerkki yrityksestä, jonka liiketoiminnassa kotimaassa tapahtuva tuotanto on pysynyt merkittävänä. Sijaitseehan pääosa terästuotannosta kotimaassa.

Konsernien kansainvälistymistä kuvastavat niiden tytäryhtiöissä työskentelevän henkilöstön maailmanlaajuudessa jakautumisessa. Suomessa työskentelevän henkilöstön määrä ja sen muutokset heijastavat liiketoiminnan painopisteen muutoksia kotimaan ja ulkomaiden välillä. Viimeisen kymmenen vuoden aikana tarkastelussamme mukana olevien konsernien liiketoiminnan painopiste on siirtynyt ulkomaille (taulukko 1).

Konsernien yhteenlasketusta henkilökuntamäärästä Suomessa työskentelevien osuus on laskenut kymmenessä vuodessa yli 20 prosenttiyksikköä. Ainoastaan noin 30 prosenttia henkilökun-

Taulukko 1. Konsernien Suomessa oleva henkilöstö 2000-2010.

	Henkilökunnan lukumäärä			Osuus (%) konsernin koko henkilökunnasta	
	2000	2010	Muutos	2000	2010
Nokia	24 495	19 841	-4 654	42	15
Metso	11 012	8 748	-2 264	50	31
Outokumpu	6 314	2 881	-3 433	53	35
Rautaruukki	7 943	6 150	-1 793	61	54
Metalli yhteensä	49 764	37 620	-12 144	47	21
Stora Enso	15 088	7 120	-7 968	36	26
UPM	20 719	9 411	-11 308	63	43
Metsäliitto	9 806	5 734	-4 072	39	45
Metsä yhteensä	45 613	22 265	-23 348	46	36
Tieto	4 981	5 776	795	50	33
Sanoma	12 159	9 213	-2 946	91	46
Informaatio ja viestintä yhteensä	17 140	14 989	-2 151	74	40
Kesko	10 167	12 720	2 553	92	57
SOK	4 979	7 130	2 151	98	76
Kauppa yhteensä	15 146	19 850	4 704	94	63
YIT	7 486	9 209	1 723	87	36
Kemira	4 495	1 105	-3 390	51	22
Yhteensä	139 644	105 038	-34 606	53	31

Lähde: Yhtiöiden vuosikertomukset ja tilinpäätökset sekä omat laskelmat.

Useat palvelualoilla toimivat monikansalliset suomalaisyritykset ovat lisänneet henkilöstöään sekä kotimaassa että ulkomailla.

nasta työskenteli vuonna 2010 Suomessa. Muutos on ollut rajua.

Henkilöstön määrä on supistunut noin 35 000 henkilöllä. Luku ei kuitenkaan välttämättä tarkoita työpaikkojen lopullista vähentymistä. Osa vähennyksestä kuvastaa sitä, että konsernit ovat myyneet Suomessa olevia toimintojaan toisille yritykselle, jotka ovat jatkaneet liiketoimintaa. Kemira ja Outokumpu ovat esimerkkejä tällaisista konserneista.

Metsäteollisuudessa, jossa henkilöstön vähennykset ovat olleet suurimpia, työpaikkojen menetykset ovat kuitenkin olleet tavallisesti lopullisia. Suurimmita vähennyksistä huolimatta kotimaassa työskentelevän henkilöstön osuuden supistuminen ei ole ollut voimakkainta metsäteollisuudessa, koska metsäteollisuuskonsernit ovat vähentäneet työvoimaa myös ulkomailla. Tämä kuvastaa globaalia metsäteollisuuden voimavarojen uudelleen järjestelyä.

Kuvion 2 havainnollistama henkilöstön maantieteellisen jakauman muutos on merkinnyt muun muassa sitä, että Nokian ja Metson kaltaisten metalliteollisuuskonsernien liiketoiminnassa Aasian merkitys on kasvanut selvästi. Taulukon 1 yritysjoukossa nopeimmin kansainvälistyneitä ovat olleet YIT ja Sanoma. Molemmissa konserneissa Suomessa työskentelevän henkilökunnan osuus on menneisyyteen verrattuna romahtanut. Sanoman tapauksessa tämä

on merkinnyt myös Suomessa työskentelevän henkilökunnan lukumäärän laskua; YIT:n henkilöstön määrä on kasvanut myös Suomessa.

Nämä konsernit yhdessä Keskon ja SOK:n kanssa osoittavat, että viimeisen kymmenen vuoden aikana teollisuusyritysten lisäksi Suomessa on alkanut ja vahvistunut voimakas palvelualoilla ja myös rakentamisessa toimivien yritysten liiketoiminnan siirtyminen ulkomaille. Henkilökunnan maantieteellisellä jakaumalla mitattuna nämä yritykset olivat kymmenen vuotta sitten pitkälti kotimaisia yrityksiä. On huomionarvoista, että Keskon, SOK:n, YIT:n ja myös Tieto Oy:n kansainvälistymiseen on liittynyt henkilöstön määrän kasvu myös Suomessa. Tässä suhteessa näiden yritysten kehitys on eronnut teollisuuskonsernien kehityksestä.

Miten ulkomailla toimivat tytäryhtiöt sopeutuivat talouskriisiin?

Vaikka kriisi näkyi suomalaisten monikansallisten yritysten kehityksessä kaik-

kialla maailmassa, sopeutuminen kriisiin oli eri maissa ja maanosissa erilaista. Erot kuvastavat sekä maittaisia eroja kriisin vakavuudessa että eroja liiketoiminnan painopisteen kehityksessä.

Henkilökunnan määrä ulkomaisissa tytäryhtiöissä supistui vuosina 2007–2009 hieman yli 20 000:lla (taulukko 2). Kriisivuosien aikana tytäryhtiöiden lukumäärä kuitenkin kasvoi, eli kriisi ei pysäyttänyt liiketoiminnan laajentumista ulkomaille. Kansainvälisen taantuman takia osa tytäryhtiöistä menetti toimintaedellytyksensä, mutta uudet tytäryhtiöt korvasivat nämä menetykset.

Henkilökunnan lukumäärä väheni selvästi perinteisissä tytäryhtiöiden sijaintimaissa eli vanhoissa EU-maissa ja Yhdysvalloissa. Tämä ei ole yllättävää, koska kriisi oli näissä maissa keskimääräistä vakavampi. Samasta syystä henkilökunnan määrän supistuminen myös uusissa EU-maissa oli odotettua. Suheteellinen pudotus oli voimakkainta Virossa, mutta myös Yhdysvalloissa ja Saksassa henkilökunnan lukumäärä laski huomattavasti.

Taulukko 2. Suomalaiset tytäryhtiöt ulkomailla maittain 2007–2009.

	Henkilökunnan lukumäärä				Tytäryhtiöiden lukumäärä		
	2007	2009	Muutos	Muutos%	2007	2009	Muutos
Vanhat EU-maat (EU-15 pl. Suomi)	211514	199080	-12434	-5,9	1820	1744	-76
Uudet EU-maat (EU-27 pl. EU-15)	116892	106250	-10642	-9,1	1190	1207	17
EU:n ulkopuolinen Eurooppa	73150	82220	9070	12,4	713	839	126
Ruotsi	77644	75580	-2064	-2,7	598	608	10
Saksa	48551	43360	-5191	-10,7	285	268	-17
Britannia	17846	17330	-516	-2,9	185	171	-14
Viro	35615	28410	-7205	-20,2	466	448	-18
Venäjä	39251	52660	13409	34,2	383	468	85
Pohjois-Amerikka	45060	36650	-8410	-18,7	272	273	1
Yhdysvallat	35811	31130	-4681	-13,1	221	210	-11
Aasia ja Oseania	108243	109830	1587	1,5	544	595	51
Kiina	57165	50050	-7115	-12,4	170	191	21
Intia	22008	30670	8662	39,4	38	50	12
Muut	34020	32320	-1700	-5,0	204	231	27
Yhteensä	588879	566350	-22529	-3,8	4743	4889	146

Lähde: Tilastokeskus, Suomalaiset tytäryhtiöt ulkomailla –tilasto; omat laskelmat.

Finanssikriisiä seuranneessa taantumassa ulkomaisen henkilöstön määrä supistui, mutta se kasvoi Intiassa ja Venäjällä.

Kiinan ja Intian kehitykset eroavat, mikä ei ole aivan itsestään selvää. Kiinassa henkilökunnan lukumäärä laski oleellisesti, mutta Intiassa sen nousu jatkui.³ Toisaalta molemmissa maissa tytäryhtiöiden lukumäärä kasvoi. Henkilökunnan lukumäärän lasku Kiinassa kuvastanee sitä, että yhtiöt toimivat toimialoilla, jotka ovat alttiita kansainvälisten suhdanteiden vaihteluille. Intiassa tilanne on ainakin jossain määrin toinen. Tytäryhtiöiden lukumäärän kasvu näissä maissa osoittaa,

ettei globaali kriisi pysäyttänyt suomalaisyritysten kansainvälistymiskehitystä.

Intian ohella Venäjällä sekä henkilökunnan että tytäryhtiöiden lukumäärät kasvoivat. Kasvu oli lisäksi varsin voimakasta. Tämä selittyy sillä, että liiketoiminta laajentui toimialoilla, joihin kansainvälisen talouden taantuma ei välittömästi vaikuttanut.

Erosiko monikansallisten yritysten sopeutuminen talouskriisiin Suomessa ja ulkomailla?

Taulukon 1 esimerkkiyritykset havainnollistivat, kuinka laajaa suomalaisten monikansallisten yritysten liiketoiminta on nykyään ulkomailla. Jos vertailuun sisällytetään kaikki eli myös pienemmät monikansalliset suomalaisyritykset, nähdään, että yli puolet niiden henkilöstöstä työskentelee nykyään ulkomailla (taulukko 3).

Taluskriisin aikana henkilöstön määrä pieneni selvästi enemmän Suomessa. Koska eri toimialoilla henkilökunnan

määrän muutokset Suomessa ja ulkomailla saattoivat vaihdella huomattavastikin, ne paljastavat ja korostavat oleellisia piirteitä suomalaisyritysten liiketoiminnan viimeaikaisista laajentamistavoista.

Paperiteollisuudessa henkilökunnan määrä vähentyi oleellisesti sekä Suomessa että ulkomailla mutta kotimaassa jonkin verran voimakkaammin. Tämä kuvastaa paitsi paperiteollisuuden suhdanneherkkyyttä myös toimialan murrosta. Metalliteollisuus on taulukossa 3 esillä olevista toimialoista ainoa, jolla henkilöstön määrän väheneminen on ollut ulkomailla selväkösti suurempaa kuin Suomessa. Sen sijaan rakentaminen on ainoa toimiala, jolla henkilöstö on kasvanut sekä Suomessa että ulkomailla. Kasvu on kuitenkin ollut selvästi voimakkaampaa ulkomailla. Rakentaminen kuuluukin niihin toimialoihin, joilla suomalaisyritysten kansainvälistyminen on ollut 2000-luvun alussa erityisen ripeää. Tämä on kuvastunut myös tytäryhtiöiden lukumäärän nopeana kasvuna.

Taulukko 3. Monikansallisten suomalaisyritysten henkilökunnan ja tytäryhtiöiden lukumäärän muutokset Suomessa ja ulkomailla eri toimialoilla 2007–2009.

		2007		2009		Muutos 2007–2009		Muutos%	
		Suomessa	Ulkomailla	Suomessa	Ulkomailla	Suomessa	Ulkomailla	Suomessa	Ulkomailla
Paperiteollisuus	Tytäryhtiöiden lukumäärä	27	248	29	238	2	-10	7,4	-4,0
	Henkilöstön lukumäärä	25142	53019	20893	45318	-4249	-7701	-16,9	-14,5
Metalliteollisuus	Tytäryhtiöiden lukumäärä	416	1325	416	1348	0	23	0,0	1,7
	Henkilöstön lukumäärä	107095	268220	104615	246565	-2480	-21655	-2,3	-8,1
Rakentaminen	Tytäryhtiöiden lukumäärä	141	168	146	239	5	71	3,5	42,3
	Henkilöstön lukumäärä	30385	27636	31309	30730	924	3094	3,0	11,2
Tukku- ja vähittäiskauppa	Tytäryhtiöiden lukumäärä	510	967	485	1086	-25	119	-4,9	12,3
	Henkilöstön lukumäärä	58498	57997	55648	63687	-2850	5690	-4,9	9,8
Informaatio ja viestintä	Tytäryhtiöiden lukumäärä	306	439	270	476	-36	37	-11,8	8,4
	Henkilöstön lukumäärä	48923	34538	44926	35766	-3997	1228	-8,2	3,6
Kiinteistö-, vuokra- ja tutkimustoiminta	Tytäryhtiöiden lukumäärä	637	579	797	567	160	-12	25,1	-2,1
	Henkilöstön lukumäärä	52497	24974	50200	27416	-2297	2442	-4,4	9,8
Muut	Tytäryhtiöiden lukumäärä	742	1011	665	918	-77	-93	-10,4	-9,2
	Henkilöstön lukumäärä	153642	121370	133949	116006	-19693	-5364	-12,8	-4,4
Yhteensä	Tytäryhtiöiden lukumäärä	2779	4737	2808	4872	29	135	1,0	2,8
	Henkilöstön lukumäärä	476182	587754	441540	565488	-34641	-22266	-7,3	-3,8

Lähde: Tilastokeskus, Yritysrekisteriaineisto ja Suomalaiset tytäryhtiöt ulkomailla -aineisto yhdistämällä saatu aineisto; omat laskelmat.

Huomautus: Taulukossa esiintyvät yhteen laskemalla saadut luvut eivät täysin vastaa taulukon 2 vastaavia lukuja, koska aineistoja yhdistettäessä menettiinkin jonkin verran havaintoja.

³ Erityisesti maakohtaisia lukuja tulkittaessa kannattaa pitää mielessä, että yhden suuren konsernin toimet voivat vaikuttaa niihin merkittävästi.

Taluskriisissä vain metalliteollisuuden työpaikat vähenivät Suomessa vähemmän kuin ulkomailla.

Rakentamisen ohella suomalaiset yritykset ovat laajentaneet liiketoimintaa nopeasti palvelualoilla, erityisesti kaupassa. Kaupan alalla Suomessa työpaikkojen määrä on kriisivuosina laskenut; ulkomailla se on noussut noin kymmenyksen. Kehitys on ollut samantapaista informaatio- ja viestintä -toimialalla sekä kiinteistö-, vuokraus ja tutkimustoiminta -toimialalla. Taulukossa 1 olevat näitä toimialoja edustavat esimerkkiyritykset antoivat kehityksestä samantapaisten kuvan.

Vaikka suomalaisyritysten kansainvälistymisen nykyvaiheessa laajentumisen painopiste on siirtynyt tai siirtymässä teollisuudesta rakentamiseen ja palveluihin, valtaosa ulkomailla sijaitsevista tytäryhtiöistä toimii edelleen teollisuudessa. Vuonna 2009 ulkomaisissa tytäryhtiöissä työskentelevistä lähes 600 000 henkilöstä noin 60 prosenttia työskenteli teollisuudessa. On erittäin todennäköistä, että teollisuuden osuuden supistuminen lähivuosina jatkuu.

Lopuksi

Monikansallisten suomalaisyritysten sopeutumisessa globaaliin taluskriisiin kiteytyy niiden kansainvälistymisen nykyvaihe. Henkilöstön määrä supistui kaikkialla niissä tytäryhtiöissä, jotka ovat kaikkein alttiimpia kansainvälisten suhdanteiden vaihteluille. Siksi henkilökunnan lukumäärä supistui Kiinassakin, vaikka siellä taluskriisistä huolimatta tytäryhtiöiden lukumäärä kasvoi. Toisaalta niissä maissa, joissa laajentuminen

painottui toimialoille, joihin kriisi ei vaikuta välittömästi, tai joissa tytäryhtiöiden lukumäärän kasvu on ollut erityisen ripeää, henkilökunnan lukumäärä on jatkanut kasvuaan. Intia ja Venäjä ovat esimerkkejä tällaisista maista.

Kriisivuosien kehitys paljastaa myös nykyvaiheen monikansallisten yritysten liiketoiminnan painopisteen muuttumisesta Suomesta ulkomaille: siihen kuuluu aiempaa selvemmin rakentamisessa ja palvelualoilla toimivien yritysten kansainvälistyminen. Näillä toimialoilla toimivissa yrityksissä henkilökunnan lukumäärä saattoi supistua Suomessa toimivissa tytäryhtiöissä ja kasvaa ulkomailla. Teollisuudessa toimivissa tytäryhtiöissä henkilöstön määrä supistui sekä Suomessa että ulkomailla.

Suomalaisten yritysten monikansallistumisessa on kuljettu pitkä matka viennin edistämiseksi perustettujen myyntiyritysten hallitsemasta alkuvaiheesta vaiheeseen, jossa suomalaisyritykset toimivat kaikkialla maailmassa ja entistä enemmän myös muilla toimialoilla kuin teollisuudessa. Talous historian ja kansainvälisten kokemusten valossa matka on kuitenkin tehty ripeästi. Yksi huomionarvoinen tulevaisuuteen liittyvä kysymys on, miten liiketoiminnan painopisteen siirtyminen kotimaasta ulkomaille myös muilla aloilla kuin teollisuudessa näkyy kotimaassa. Täydentääkö vai korvaako se liiketoimintaa kotimaassa?

Vastatessamme tähän kysymykseen teollisuuden osalta korostimme painopisteen muutoksen merkinneen sitä, että liiketoiminta ulkomailla on korvanut erityisesti vientiä kotimaasta. Tämä on näkynyt esimerkiksi teollisuusyritysten laimentuneena investointitoimintana Suomessa (Pitkänen ja Sauramo 2005, 2007, 2010a,b; Sauramo, 2009).

Palvelujen kansainvälistymisen vaikutukset kotimaan toimintaan ovat erilaisia kuin teollisuudessa, koska palvelut yleensä kulutetaan siellä, missä ne

Palvelualoilla henkilöstö supistui Suomessa mutta kasvoi ulkomailla.

tuotetaan. Toisaalta muualla kuin kulu- tusmaassa tuotettujen palvelujen siirtäminen halpojen tuotantokustannusten maihin on voinut olla vielä suoraviivaisempaa kuin teollisuustuotteiden valmistamisen siirtäminen ulkomaille. Esimerkkiyritystemme joukossa Tietokonsernin henkilökunnasta on Aasiassa 15 prosenttia, mutta sen liikevaihto ei suuntaudu ollenkaan sinne.

Palvelujen osalta hyvän vastauksen antaminen "täydentääkö vai korvaako?" -kysymykseen saattaakin olla ennenai- kaista. ■

KIRJALLISUUS

- Lovio, R. (2006), Sijainti seuraa strategiaa: kokonaiskuva suomalaisten monikansallisten yritysten globaalien karttojen muutok- sista 2000–2005, ETLA, Keskusteluaiheita 1053.
- Pitkänen, R. & Sauramo, P. (2005), Pääoman lähtö: Suomalaisten yritysten kansainvälistyminen ja tulopolitiikka, Palkansaajien tutkimuslaitos, Tutkimuksia 98.
- Pitkänen, R. & Sauramo, P. (2007), Työn ja pääoman välinen tulonjako: miten yritykset ovat käyttäneet runsaat voittonsa?, teoksessa Taimio, H. (toim.), Talouskasvun hedelmät – kuka sai ja kuka jäi ilman?, Hel- sinki: TSL.
- Pitkänen, R. & Sauramo, P. (2010a), Suoma- laisyritysten tavat kansainvälistyä vaikut- tavat niiden investointeihin kotimaahan, Talous & Yhteiskunta, 38:3, 38–44.
- Pitkänen, R. & Sauramo, P. (2010b), Suoma- laisyritysten kansainvälistymisen vaikutus kotimaan investointeihin: seitsemän yritys- esimerkkiä, Palkansaajien tutkimuslaitos, Raportteja 19.
- Sauramo, P. (2009), Suomalaisten yritysten kansainvälistyminen ja kotimaiset inves- toinnit, teoksessa Taimio, H. (toim.), Kurssin muutos: kestävään kasvuun ja hyvinvoin- tiin, Helsinki: TSL.